

УДК 739.4(477.85)"19-20"

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-26>**Ілля ПОП'ЮК***аспірант кафедри мистецтвознавчої експертизи, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, вул. Лаврська, 9, м. Київ, Україна, 01015***ORCID:** 0000-0002-4050-1470**Бібліографічний опис статті:** Поп'юк, І. (2025). Регіональні відмінності ковальського мистецтва Буковини кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 188–192, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-26>**РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ КОВАЛЬСЬКОГО МИСТЕЦТВА БУКОВИНИ КІНЦЯ ХХ – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ**

У публікації розглянуто специфіку розвитку художнього ковальства буковинського краю останніх десятиліть в контексті визначення його місця в українському мистецтві кованої пластики. **Мета роботи.** Проаналізувати типологічні та стилістичні особливості ковальства Буковини у порівнянні з поступом цього різновиду декоративного мистецтва в інших регіонах України. **Наукова новизна.** У дослідженні подано характеристику робіт художників-ковалів, фірм і майстерень, розкрито знакову систему, використовувану майстрами. **Методологія.** У процесі вивчення теми було застосовано принцип системності, мистецтвознавчий аналіз, що дав змогу визначити стилістичні риси, притаманні творам окремих авторів та художньому металу краю загалом. **Висновки.** Розгляд відмінностей пластичного вирішення творів буковинського ковальства, як вагомий складовий сучасного прикладного мистецтва, ґрунтується на аналізі значної кількості виробів, виконаних здебільшого, для міського середовища (оздоблення громадських споруд, парків, площ, приватних будівель). Використання геометричного, анімалістичного або асоціативного декору у роботах ковалів не лише гармонійно поєднується з конструкцією будівель, а й свідчить про особисті мистецькі уподобання авторів, визначаючи стилістичні риси творів, сприяючи впізнаваності їхньої манери виконання. Це проявляється як у застосуванні певних технічних прийомів, так і в структурі композиції, трактуванні мотивів, пластиці кованих творів. Сучасне ковальство Буковини часто поєднує в собі елементи і форми, притаманні різним видам мистецтва, а прагнення до збереження автентичного вигляду кованої пластики і використання традиційних орнаментів сполучене із новаторськими пошуками (панно О. Дідика, роботи С. Ковалюка, К. Кравчука). А. Хорт та І. Веренько використовують у своїй творчості спадщину сецесії, О. Жебчук інтерпретує мотиви ар-деко. Розмаїттям втілення ідей позначені вироби приватних майстерень: І. Цуркана, «Стиль Люкс» І. Бомбушкара, «Гефест». Важливою ознакою сучасного мистецького процесу є щорічне (до 2022 р.) проведення ковальських фестивалів, що споріднює Чернівці з іншими містами України, зокрема, Івано-Франківськом, Львовом, знайомить іноземних ковалів з доробком буковинських авторів та сприяє обміну досвідом між ними.

Ключові слова: художній метал, ковальські фестивалі, металопластика, прикладне мистецтво Буковини.**Ілля ПОПІУК***Postgraduate student at the Department of Art History Expertise, National Academy of Managers of Culture and Arts, 9 Lavrska Str., Kyiv, Ukraine, 01015***ORCID:** 0000-0002-4050-1470**To cite this article:** Popiuk, I. (2025). Regionalni vidminnosti kovalskoho mystetstva Bukovyny kintsia XX – pershoi chverti XXI stolittia [Regional differences in the blacksmithing art of Bukovyna at the end of the 20th – the first quarter of the 21st century]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 188–192, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-26>**REGIONAL DIFFERENCES IN THE BLACKSMITHING ART OF BUKOVYNA AT THE END OF THE 20TH – THE FIRST QUARTER OF THE 21ST CENTURY**

This publication examines the specifics of the development of artistic blacksmithing in the Bukovyna region in recent decades in the context of determining its place in the Ukrainian art of forged plastic. **The purpose of the work.** To analyze the typological and stylistic features of blacksmithing in Bukovyna in comparison with the progress of this type of decorative art in other regions of Ukraine. **Scientific novelty.** This study provides a description of the work of blacksmith

artists, firms, and workshops, and reveals the sign system used by the masters. **Methodology.** In the process of studying the topic, various principles and research methods were applied: the principle of systematicity, the method of art historical analysis made it possible to determine stylistic features inherent in the works of individual authors and the artistic metal of the region in general. **Conclusions.** The consideration of the differences in the plastic solution of the works of Bukovyna blacksmithing, as a significant component of modern applied art, is based on the analysis of a significant number of products, made mostly for the urban environment (decoration of public buildings, parks, squares, private buildings). The use of geometric, animalistic or associative decor in the works of blacksmiths not only harmoniously combines with the construction of buildings, but also testifies to the personal artistic preferences of the authors, determining the stylistic features of the works, contributing to the recognition of their manner of execution. This is manifested both in the application of certain technical methods and in the structure of the composition, the interpretation of motifs, and the plasticity of forged works. Modern blacksmithing of Bukovyna often combines elements and forms inherent in various types of art, and the desire to preserve the authentic appearance of forged plastic and the use of traditional ornaments is combined with innovative searches (wall pannels by O. Didyk, works by S. Kovaluk, K. Kravchuk). A. Hort and I. Verenko use the heritage of Secession in their work, O. Zhebchuk interprets Art Deco motifs. The variety of implementation of ideas is marked by the products of private workshops: I. Tsurkan, „Style Lux“ by I. Bombushkar, „Hephaestus“. An important feature of the modern artistic process is the annual (until 2022) holding of blacksmithing festivals, which brings Chernivtsi into contact with other cities of Ukraine, in particular, Ivano-Frankivsk, Lviv, introduces foreign blacksmiths to the work of Bukovyna authors and promotes the exchange of experience between them.

Key words: artistic metal, blacksmith festivals, metal sculpture, applied arts of Bukovyna.

Актуальність проблеми. Сучасне мистецтво буковинського ковальства розвивається відповідно до соціально-культурних вимог сьогодення та має регіональну специфіку, що залишає відбиток в архітектурному середовищі міст і сіл краю. Це зумовлено економічним і людським факторами, певними смаками та поглядами споживачів, мистецькою орієнтацією художників-ковалів та технічними можливостями для втілення задуму. При цьому витвори останніх десятиліть вирізняються пошуками оригінальної мови, яка забезпечує впізнаваність художнього образу не тільки через символ, а й завдяки пластичному вирішенню декору, авторській інтерпретації традиційних мотивів.

Актуальність вивчення цієї теми обумовлена тим, що історія та нинішній стан існування художньої обробки металу, попри давню традицію її побутування на теренах регіону, майже не знайшли відображення у публікаціях науковців. Вивчення регіональних відмінностей ковальського мистецтва сьогодення також досі не стало предметом окремого дослідження й аналізу у мистецтвознавчих виданнях, що актуалізує тему даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія розвитку і творчість митців художнього кування Буковини 1980–2020-их рр. нині потребують ґрунтового вивчення, зокрема, щодо застосування у роботах сучасних майстрів дизайнерських рішень, що з'являються у цій старовинній техніці обробки металу. Проте, існують, здебільшого, лише побіжні згадки про розвиток ковальства в краї у загальних пра-

цях, присвячених дослідженню історії метало-обробного виробництва в Україні (Боньковська, 1991, с. 102), питанням історії та сучасного розвитку ковальства (Шмагалю, 2015, с. 668). На сьогодні відсутні наукові праці, присвячені історії ковальства регіону, а окремі згадки про такі вироби ХХ ст. подаються лише з погляду їх існування в архітектурному середовищі Чернівців (Вандюк, 2003, с. 87; Шевченко, 2007).

Публікації про сучасний етап розвитку буковинського ковальства торкаються, переважно, популярного у першій чверті ХХІ ст. фестивального руху (Жебчук, 2006, с. 100; Матоліч, 2024; Фальова, 2008) і майже не звертаються до аналізу діяльності окремих митців та майстерень. Винятком є праця Т. Бушиної, яка приділяє увагу доробку О. Дідика (Бушина, 1986, с. 113), та окремі публікації у спеціалізованих виданнях (Невойса, 2013, с. 84).

Мета дослідження. Проаналізувати типологічні та стилістичні відмінності ковальства Буковини у порівнянні з розвитком даного виду декоративного мистецтва в інших регіонах України. Для цього в процесі роботи були застосовані: принцип системності, який дозволив виділити твори і явища, що мають спільні ознаки; семіотичний підхід, перш за все, задля вивчення семантики орнаментальних мотивів, поширених у металопластиці буковинських авторів. Метод мистецтвознавчого аналізу дав змогу окреслити варіанти використання елементів декору та визначити стилістичні риси, притаманні творам окремих авторів та загалом художньому металу краю.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Металообробка на теренах Буковини протягом багатьох століть розвивалась, здебільшого, як одна з галузей домашнього промислу, виконуючи утилітарні функції. Народні майстри-ковалі виготовляли знаряддя праці, зброю, деталі кінської упряжі, предмети домашнього вжитку, посуд, ювелірні прикраси, культові речі та деталі архітектурного оздоблення (окуття дверей, клямки, замки, ручки, дверні петлі, ґрати, надбанні хрести), які наприкінці ХІХ ст. переважно мали традиційний вигляд, що сформувався ще за часів середньовіччя (Боньковська, 1991, с. 112).

У ХХ ст. в Чернівцях, які активно почали розбудовуватися наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., особливої популярності набув художній кований метал. Збереглися цікаві зразки виробів зазначеного періоду, котрі демонструють значне розмаїття композиційних рішень, образів і символів, панування у ковальських виробках стилю віденської сецесії та наявність у них рис неокласицизму, необароко, ар-деко і так званого «карпатського модерну». Серед металевого оздоблення в архітектурі краю того часу були поширені вироби, подібні до зразків, виготовлених у майстернях Коломиї, Станіславова (Івано-Франківська), Львова, Праги та Відня.

Упродовж кількох наступних десятиліть художнє ковальство краю перебувало у занепаді, знову повернувшись до виготовлення стандартних ужиткових речей. Важливу роль у процесі оновлення і подальшого розвитку ковальського мистецтва Буковини 1980–1990-их рр. відіграли організація та підтримка осередків народних художніх промислів у Чернівцях, Вижниці, Кіцмані, Путилі, Вашківцях, Хотині, котрі об'єднували колишніх кустарів та народних майстрів. Особливо вагомим для розвитку художнього ковальства краю був вплив творчості львівських, київських і прикарпатських художників, з якою чернівецькі майстри знайомилися під час проведення фестивалів у Львові («Залізний лев», 1990-ті рр.) та Івано-Франківську (2005–2022) або під час всеукраїнських виставок у Києві. Буковинські ковалі були й учасниками відомих фестивалів у Європі, неодноразово отримуючи нагороди за свої твори на «Гефайстоні» у Чехії (Ілля Поп'юк, Костянтин Кравчук, Андрій Хорт).

Серед тих, хто суттєво вплинув на трансформацію ковальства краю у 1980-х рр., одним з найпомітніших став Олександр Дідик (с. Киселів Кіцманського р-ну), у творчості якого вперше зустрічаються ковані декоративні панно, а кування часто поєднане з карбуванням (Дугаєва, Міщенко, 1998, с. 39). У Чернівецькій обласній організації Спілки художників України він очолив напрям з виготовлення кованої малої пластики й декоративних панно для оформлення інтер'єрів та екстер'єрів громадських споруд і приватних осель.

До зразків цього періоду належать також твори буковинських майстрів Степана Ковалюка (м. Заставна) і Костянтина Кравчука (Чернівці). Характерним для зазначеного часу є інтерес до збереження автентичного вигляду кованої пластики та зображення в ній традиційних для народного мистецтва регіону орнаментальних мотивів. Часто це були і сюжетні композиції з чітко визначеним ритмом ліній та поєднанням різноманітних за фактурою елементів.

На початку 2000-х рр. мистецтво художнього металу зазнає змін, адже ковалі активно використовували новітні технології та нестандартні матеріали в оздобленні приватних житлових будинків та різноманітних громадських споруд, прагнули повною мірою розкрити авторський задум, власне бачення формотворення в металі. Позитивну роль в цьому відіграла і мистецька освіта, яку отримували майбутні художники металу. Майстри мали змогу навчатися у Львівській національній академії мистецтв, Вижницькому коледжі прикладного мистецтва ім. В. Шкрібляка, Косівському державному інституті прикладного мистецтва ім. В. Касіяна, Львівському коледжі прикладного мистецтва ім. І. Труша.

Завдяки цьому сформувалася нова генерація ковалів, спроможна створювати високохудожні зразки металопластики. Так, багатогранністю й активністю творчого пошуку вирізняються молоді автори: Олег Жебчук, Андрій Хорт, Ігор Веренько, Віктор Цуркан, Микола Синиця (Чернівці), Іван Труфен (с. Мілієво Вижницького р-ну), Іван Колотило, Роман Паринюк (с. Банилів Вижницького р-ну), Іван Поп'юк, Ярослав Гулейчук, Олексій Точен'юк (м. Вижниця), Олександр Яків'юк (с.мт Путила Вижницького р-ну), Руслан Чміляк (с. Зелений Гай Глибоцького р-ну). Більшість з цих майстрів виконують

ковані вироби архітектурного призначення, в яких відчутний вплив творчості прикарпатського художника Богдана Новосельського (м. Городенка Івано-Франківської обл.), одним з важливих елементів композицій котрого стало бароково-пишне листя аканту.

Найбільш цікаві й вагомі проєкти останніх десятиліть були виконані приватними ковальськими майстернями та цехами: ПП «Кришталева купель», ПП «Стиль Люкс» І. Бомбушкара, ПП «Гефест», ПП І. Цуркана (Чернівці), ПП «Сталекс» (м. Сторожинець) та іншими. Досвід поколінь майстрів-ковалів, збережений у творах, дав сучасним митцям не лише можливість вивчати старовинні методи виконання виробів з використанням різноманітних технічних прийомів обробки металу (склепування, торсування та ін.), а й допоміг освоїти стилістичні рішення, притаманні кованій пластиці минулого.

Більшість із виготовлених згаданими майстернями виробів типологічно належать до малих архітектурних форм (огорожі, брами, мостики, альтанки, хвіртки, піддашки та ін.) або до дрібної пластики й скульптури. Вони створюють особливу атмосферу середовища міста чи сільської будівлі, вражають лаконічністю вирішення або динамічністю й розкішню орнаментальних комбінацій з фітоморфних, зооморфних, тератологічних мотивів і зображень жіночих постатей, складністю сюжетних композицій. Найпопулярнішими серед візерунків є елементи «зірки», «розетки», «хреста», «свастики», «ромбу» та «кола», компіляції яких, за визначенням М. Селівачова, є спробами «...багатьох авторів розробити власні типологічно-класифікаційні системи орнаментальних знаків, мотивів, символів» (Селівачов, 2005, с. 237).

Водночас використані ковалями мотиви перегукуються з декором сецесії та бароко, поданих у постмодерних варіаціях, а кожен твір має індивідуальний характер й високу культуру обробки поверхні металу. Як наголошує І. Матоліч: «Доповнення урбаністичного середовища кованою металопластикою стало, на нашу думку, гарною традицією, яка давно практикується у визначних ковальських осередках Європи. Таким чином, ковані твори, ставши

постійними експонатами міста, а з часом – його своєрідною візитівкою, також є естетичним акцентом міських скверів, вулиць та площ» (Матоліч, 2024, с. 119).

Слід згадати й роботи, які буковинські ковалі виконали протягом 2008–2024 рр., під час проведення у Чернівцях фестивалів ковальського мистецтва: «Колесо ковальських друзів» (2008, вул. Головна), «Місток закоханих» (2009, Центральний парк відпочинку ім. Т. Г. Шевченка), «Знак ЮНЕСКО, присвячений Чернівецькому національному університету» (2012, вул. Турецька), «Двірник» (2016, вул. О. Кобилянської), «Чорні вівці» (2022–2024), встановлені у Чернівцях, «Лелеченя» (2017, с. Ленківці Кіцманського р-ну) та інші. Нині ці твори стали не тільки окрасою міського середовища, а й знаковими за змістом об'єктами.

Проте, активний розвиток художнього ковальства Буковини на сьогодні значно уповільнився через російсько-українську війну, а значна частина майстрів нині займається виготовленням необхідного для військових спорядження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Наведені приклади творчої діяльності окремих ковалів, цехів та майстерень регіону дають підстави стверджувати, що впродовж останніх десятиліть якісно підвищився професійний рівень художників з металу, формотворчі пошуки яких цілком відповідають новітнім тенденціям розвитку ковальського мистецтва в Україні та Європі. Цей період означений появою нових форм і трансформаціями пластичного вирішення кованих виробів, синтезом у формотворенні елементів дизайну та традиційного декору, авторською інтерпретацією стилістики творів минулого. Помітними рисами останніх десятиліть стали нарощування мистецького потенціалу, що відбувалося шляхом діалогу між регіональними школами, активізація виставкової діяльності, зростання майстерності окремих авторів, збільшення кількості приватних підприємств з художньої обробки металу. Все це створило сприятливу атмосферу для розвитку ковальського мистецтва Буковини у майбутньому та потребуватиме подальшого мистецтвознавчого дослідження теми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боньковська С. М. Ковальство на Україні (XIX – початок XX ст.). Київ : Наукова думка, 1991. 110 с.
2. Бушина Т. Декоративно-прикладне мистецтво Радянської Буковини. Київ : Мистецтво, 1986. 127 с.
3. Вандюк Л. Віденські впливи на архітектуру Чернівців (1775–1918). *Архітектурна спадщина Чернівців австрійської доби* / Упоряд. П. Рихло. Чернівці : Золоті литаври, 2003. С. 81–88.
4. Дугаєва Т., Міщенко І. Митці Буковини. Т. 1. Чернівці : Золоті литаври, 1998. 128 с.
5. Жебчук О. М. Коло друзів. *Ковальська майстерня*. 2006. № 4 (6). С. 100.
6. Матоліч І. Я. Сучасна кована металопластика Івано-Франківська: дизайн та художні особливості. *Вісник Закарпатської академії мистецтв*. 2024. Вип. 15. С. 116–123.
7. Невоїса О. В. Розповідь Чернівецького «Кондора». *Ковальська майстерня*. 2013. № 1 (31). С. 84.
8. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики: (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Київ : АНТ. 2005. 399 с.
9. Фальова С. І. Жовтневі фестини у Чернівцях подвійне свято в родинному колі. *Ковальська майстерня*. 2008. № 4 (14). С. 24–25.
10. Шевченко Н. Д. Чернівці: 100 відомих адрес. Чернівці : Зелена Буковина, 2007. 190 с.
11. Шмагало Р. Художній метал України XX – поч. XXI ст. *Енциклопедія художнього металу*. Т. II. Львів : Апріорі, 2015. Т. II. 276 с.

REFERENCES:

1. Bonkovska, S. (1991). Kovalstvo na Ukraini (XIX – pochatok XX st.) [Blacksmithing in Ukraine (19th – early 20th centuries)]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
2. Bushyna, T. (1986). Dekoratyvno-prykladne mystetstvo Radianskoi Bukovyny [Decorative and Applied Arts of Soviet Bukovina]. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
3. Vanduiuk, L. (2003). Videnski vplyvy na arkhitekturu Chernivtsiv (1775–1918). [Viennese influences on the architecture of Chernivtsi (1775–1918)]. *Arkhitekturna spadshchyna Chernivtsiv avstriiskoi doby*. Chernivtsi: Zoloti lytavry, 81–88 [in Ukrainian].
4. Duhaieva, T., Mishchenko, I. (1998). Myttsi Bukovyny [Artists of Bukovina]. Vol. 1. Chernivtsi: Zoloti lytavry [in Ukrainian].
5. Zhebchuk, O. (2006). Kolo druziv [Circle of friends]. *Kovalska maisternia*, 4 (6), 100 [in Ukrainian].
6. Matolich, I. (2024). Suchasna kovana metaloplastyka Ivano-Frankivska: dyzain ta khudozhni osoblyvosti [Modern forged metal sculpture of Ivano-Frankivsk: design and artistic features]. *Visnyk Zakarpatskoi akademii mystetstv*, 15, 116–123 [in Ukrainian].
7. Nevoisa, O. (2013). Rozpovid Chernivetskoho «Kondora» [The story of Chernivtsi «Condor»]. *Kovalska maisternia*, 1 (31), 84 [in Ukrainian].
8. Selivachov, M. (2005). Leksykon ukrainskoi ornamentiiky: (ikonohrafiia, nominatsiia, stylstyka, typolohiia) [Lexicon of Ukrainian Ornamentation: (iconography, njmination, stylistics, typology)]. Kyiv: ANT [in Ukrainian].
9. Falova, S. (2008). Zhovtnevi festyny u Chernivtsiakh podviine sviato v rodynnomu koli [October Festivities in Chernivtsi – a Double Holiday in the Family Circle]. *Kovalska maisternia*, 4 (14), 24–25 [in Ukrainian].
10. Shevchenko, N. (2007). Chernivtsi: 100 vidomykh adres [Chernivtsi: 100 famous addresses]. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].
11. Shmahalo, R. (2015). Khudozhnii metal Ukrainy XX – poch. XXI st. [Artistic metal of Ukraine of the 20th – early 21st centuries]. *Entsyklopediia khudozhnoho metalu*. Vol. II. Lviv: Apriori [in Ukrainian].